

?La Unió de Cooperadors, aixopluc de la causa antifranquista igualadina

La històrica cooperativa d'Igualada va mantenir-se activa durant el règim, convertint-se en un espai de dinamització cultural més enllà del cooperativisme de consum | Acol·lia reunions clandestines: a la seva seu s'hi va gestar Òmnium Cultural de l'Anoia i la secció local de l'Assemblea de Catalunya

Maria Aurèlia Capmany, a la biblioteca de la cooperativa, el 31 d'octubre de 1971 | Arxiu Comarcal de l'Anoia. ACAN. Fons Cooperatives d'Igualada

L'avui anomenada Unicoop Cultural, reconvertida en cooperativa de serveis socioculturals i especialitzada en la programació d'arts escèniques, ve de lluny. És fruit de la fusió de dues cooperatives de consum històriques, arrelades i diverses: l'Econòmica (1904) i la Igualadina (1912). Després de diversos intents fallits, l'esclat de la guerra civil propiciaria la seva fusió (1936), donant lloc a l'anomenada Unió de Cooperadors. En finalitzar la guerra, va passar a anomenar-se la Victoria, amb l'objectiu de no generar reticències a les autoritats franquistes, règim polític que no va ser gens amic del cooperativisme.

Aquelles cooperatives de consum menys ideologitzades, sense ànims emancipadors, sobreviurien al règim. En el cas d'Igualada -com el d'altres cooperatives d'arreu-, aquesta buidor de contingut polític ho va ser només en aparença: en el darrer franquisme i la transició els vincles de la cooperativa amb els moviments antifranquistes d'esquerres es farien més evidents que mai. Un cop mort el dictador, el 1977, l'hi van canviar el nom i es va passar a anomenar Unió Cooperativa

(Unicoop com a abreviació).

«El compromís de la cooperativa amb la causa antifranquista i cultural va ser sempre molt fort». Ho afirma l'historiador igualadí Antoni Dalmau, el qual explica que les reunions de l'Assemblea Democràtica d'Igualada (variant local de l'Assemblea de Catalunya) es feien a la seu de la cooperativa la Victòria, «per la tradició dels seus dirigents i de molts socis». Així mateix, la primera delegació d'Òmnium Cultural (ell en va ser cofundador) «també va néixer en aquests locals».

Autoservei de la cooperativa a principis dels anys setanta Foto: Arxiu Comarcal de l'Anoia. ACAN. Fons Cooperatives d'Igualada

Un dels testimonis d'aquella època és Manel Díaz, que va estar implicat a la cooperativa durant els anys del tardofranquisme i la transició. Explica que en el moviment cooperativista i d'activisme polític de l'època a l'Anoia hi va tenir molt a veure la implicació de l'activista Lluís Maria Xirinacs, que va viure a la comarca del 1967 al 1973, primer a la rectoria de Santa Maria del Camí i, a partir del 1971, a la Torre de Claramunt. Dalmau recorda que va ser en aquesta època «quan va dur a terme les seves primeres vagues de fam i va radicalitzar les seves postures tant en l'àmbit estrictament religiós com en l'àmbit civil, enfront les autoritats de l'Església catòlica mateixa i de la dictadura franquista».

Díaz, per la seva banda, explica que «el Lluís, per introduir-se a les cases venia ous i conills i el que fos, ho treia d'allà a Santa Maria del Camí i era la manera d'anar xerrant amb la gent, tot i que ja sabia més o menys a quines portes trucava». D'aquesta manera, a parer de l'historiador Antoni Dalmau, Xirinacs «ja practicava un cooperativisme de base, no estructurat però molt pràctic: ajudava a la gent, sobretot als pagesos de la seva zona, a canalitzar millor els seus productes». Amb tot això conclou que, en la seva etapa anoienca, «va ser un ferm defensor del cooperativisme i un dinamitzador dels moviments obrers i socials d'Igualada. Hi ha tota una generació, en la qual m'incloc jo, que ens va influenciar moltíssim».

Reactivació de la cooperativa

Manel Díaz i un grup de persones que havien creat una primera cooperativa informal i petita impulsats per Lluís M. Xirinacs, van entrar a la cooperativa la Victòria en un moment de declivi. Després de la guerra, segons dades del mateix Díaz, havia passat dels 1.800 als 600 socis i a principi dels 70 «ja no funcionava com a cooperativa perquè havien arrendat els locals a l'economat tèxtil d'Igualada. Era un economat de la patronal, un negoci privat que oferia preus més ajustats als treballadors del sector. En aquell moment, estava a punt d'esgotar-se el contracte i, llavors, el vam rescindir i vam engegar, pensant en Uniconsum, una cooperativa de segon grau amb qui ens havia posat en contacte en Xirinacs». D'aquesta manera, l'entitat recuperava el seu esperit cooperatiu i caràcter social amb voluntat d'oferir productes a un preu ajustat i amb una gestió democràtica. A diferència d'altres ciutats de la Catalunya Central, on la posada en marxa de noves cooperatives va topat amb una dura oposició del comerç convencional, a Igualada la llarga tradició cooperativista - i el fet que ja hi hagués economats per als treballadors - no va comportar cap mena de moviment reaccionari en aquest sentit.

Biblioteca de la cooperativa, als anys vuitanta. La biblioteca va arribar a tenir un fons de 8.000 llibres Foto: Arxiu Comarcal de l'Anoia. ACAN. Fons Cooperatives d'Igualada

A banda de la seu central de la cooperativa, situada a l'històric edifici del carrer de l'Aurora, la cooperativa va gestionar algunes botigues més i va assumir el personal que ja treballava a l'antic economat. Tot i que l'activitat de consum era la principal, cal destacar el paper importantíssim de la biblioteca. Obra sobretot del president de la cooperativa, l'històric Salvador Riba i Gumà. «Hi havia un tipus de fons que no era fàcil trobar a les biblioteques convencionals: llibres més polítics, assajos... que a pocs llocs trobaves en aquell moment», expliquen Dalmau i Díaz. A la dècada de 1960 funcionava un servei de préstec de llibres als associats al qual es tenia accés amb el

pagament d'una quota d'una pesseta al mes. Sense rebre cap ajut públic, va arribar a tenir un fons de 8.000 llibres.

Salvador Riba i el foment de la llengua i la cultura catalanes

Per parlar del cooperativisme a Igualada en aquesta època de canvis, no es pot obviar la figura de Salvador Riba i Gumà. Històric militant d'Esquerra Republicana, va ser un dels principals dinamitzadors dels moviments socials i culturals. Ja vinculat a la cooperativa des de l'etapa republicana, va continuar al capdavant en època franquista i fins a la transició «ell va ser qui va mantenir la flama del cooperativisme encesa i l'home més significatiu, malgrat les dificultats de l'etapa: la quantitat d'equilibris que devia haver de fer per mantenir l'esperit als anys 40!», destaca Dalmau. Preguntat sobre les possibles reticències que podia aixecar un personatge obertament republicà i catalanista per les autoritats franquistes, Dalmau diu que «curiosament, que jo sàpiga, no van fer res per apartar-lo. Ell tenia un tarannà molt afable, bondadós i, tot i que ningú dubtava de les seves conviccions polítiques, no buscava cap protagonisme ni era gens bel·ligerant i no s'havia identificat amb càrrecs públics; per tant, per ells probablement era algú tolerable. Aquesta voluntat de tenir un paper discret va ser clau, penso». El seu paper, de fet, com recorda Díaz, era el de fer la vista grossa. Jo li deia: «Salvador, aquesta nit fem una reunió de cooperativisme. I ell ens deia 'aneu en compte'. Per tant, tot i que no ho sabia directament, ja s'ensumava què hi havia». «A mi el Salvador em tenia plena confiança, ja havien sigut molt amics amb el meu pare, tot i tenir afiliacions diferents, ja que el pare era del PSUC», afegeix.

L'obra cultural de la cooperativa va molt més enllà, però, de la biblioteca. «Per a la nostra generació, quan ja no hi havia botiga, la cooperativa era, per damunt de tot, com un gran casal: hi havia una gran quantitat d'entitats ben diversa, que anaven des de societats ocellaires fins a la mateixa Assemblea Democràtica d'Igualada, la coral La Llànvia... el dinamisme cultural entre els anys 60 i 70 va ser molt gran». Una altra activitat ben arrelada a les instal·lacions del carrer de l'Aurora era el teatre amateur. L'entitat Teatro Escuela de la cooperativa la Victoria hi tenia una activitat frenètica, havent representat obres com ara *Fuenteovejuna* o bé *Romeo i Julieta*, entre d'altres.

Homenatge al president de la cooperativa, Salvador Riba i Gumà Foto: Arxiu Comarcal de l'Anoia. ACAN. Fons Cooperatives d'Igualada

Entre l'obra cultural de la cooperativa, en destaca també el treball per al foment de la llengua i cultura catalanes. El 31 d'octubre de 1971 l'escriptora i activista Maria Aurèlia Capmany va ser al teatre de la Cooperativa la Victòria, presentada per la secció de Cultura de l'entitat i amb el patrocini d'Òmnium Cultural. Hi va pronunciar la conferència «Literatura catalana avui» i després va signar llibres dels quals n'era autora a la biblioteca de la cooperativa. L'acte va servir per commemorar l'entrada del volum 5.000 a l'esmentada biblioteca.

Les cooperatives d'habitatge vinculades a la cooperativa

Més enllà de les seccions pròpies de la cooperativa, els vincles amb el cooperativisme d'habitatge de l'Anoia van ser ben forts. A la comarca, de fet, aquesta modalitat hi va ser ben arrelada durant el franquisme, quan aquesta modalitat va ser molt promoguda per grups vinculats a les parròquies i, en alguns casos, va ser utilitzada com a forma merament instrumental per abaratir el cost dels habitatges. «A l'Anoia van ser principalment impulsades per un capellà, mossèn Josep Còdol, el qual va promoure diverses grans iniciatives d'habitatge, vinculades a l'església i que adoptaven formes cooperatives. La gent s'hi inscrivía amb l'aspiració d'obtenir un pis». D'aquesta manera, «eren els mateixos socis els quals acabarien residint i tindrien el pis en propietat», explica Dalmau.

Manel Díaz recorda els vincles d'Unicoop amb els habitatges de la cooperativa Anoia: «no era la mateixa cooperativa però sí que va néixer en el si de la cooperativa de consum. Els baixos es van reservar per a botiga d'Unicoop i els alts a habitatges». Aquests blocs de pisos, concretament, s'ubicaven a l'avinguda de Barcelona número 146-152 i al carrer Minerva número 15. L'any 1975 l'assemblea aprovava la compra dels locals de l'edifici Anoia, operació per a la qual es va demanar un crèdit de dos milions dues-centes mil pessetes a la Caixa de Manresa, tal com estableix un certificat expedit pel mateix Díaz localitzat entre la documentació històrica dipositada a

l'Arxiu Comarcal de l'Anoia.

La central de compres Uniconsum

En aquesta nova etapa, la trajectòria de la cooperativa va anar estretament vinculada a la d'Uniconsum, central de compres creada per una quarantena de cooperatives a principis dels setanta amb el suport de la Cooperativa de Crèdit i Estalvi de Barcelona. Díaz explica que aquesta entitat financera estava vinculada al grup Banca Catalana, i que el crèdit concedit va arribar als 65 milions de pessetes, «en aquell temps eren molts diners, i pràcticament no els avalava ningú». A parer de Díaz, Jordi Pujol, ja apartat oficialment de la gestió del grup però «qui en realitat manava a l'ombra», va apostar per aquest projecte «perquè es volia fer el simpàtic amb el cooperativisme». De fet, en recorda com a fet «no tan anecdòtic» quan se li va regalar la ploma amb la qual s'havia signat el crèdit i «prou que la va acceptar».

Actes de celebració del Dia de la Dona Cooperativista, a la Victoria, a principis dels seixanta Foto: Arxiu Comarcal de l'Anoia. ACAN. Fons Cooperatives d'Igualada

Díaz explica que a Uniconsum hi havia gent de tot el ventall de partits d'esquerres, llavors encara actius des de la clandestinitat. «A Uniconsum s'hi passaven papers de tots els partits, en corrien molts! I sobretot del PSAN, però tothom callava. Sí que hi havia debat polític, però cadascú nedar i guardar la roba, s'anava molt amb compte perquè te la jugaves». Uniconsum, formada per cooperatives d'arreu del país però sobretot de l'àrea metropolitana, va ser actiu «fins que Banca Catalana no va renovar el crèdit i això va significar plegar». Aquest declivi també acabaria suposant la fi del servei de consumidors a les botigues de la cooperativa igualadina. La seva trajectòria en aquesta etapa del tardofranquisme i la transició, doncs, va anar estretament vinculada a la de la central de compres d'Uniconsum.

En finalitzar aquest projecte, les dificultats per tenir proveïdors que permetessin uns preus ajustats, van fer prendre la decisió d'acabar amb l'activitat de consum d'Unicoop. L'entitat, però, continuaria ben viva albergant tota mena d'activitats culturals (hi tenien la seu la UEC, l'Agrupació Sardanista, la coral la Llàntia...), una activitat frenètica a la qual l'any 1980 s'hi afegiria la Gralla. Convidats pel mateix Salvador Riba (qui va mantenir viva la flama de la cooperativa després que molts se'n desvincuessin arran de la crisi d'Uniconsum), van ubicar la seva seu als locals del carrer de l'Aurora. Aquest fet acabaria suposant, uns anys més tard, el renaixement de la cooperativa, aquest cop orientada a la promoció cultural, amb un teatre de petit format amb una programació de gran qualitat com a principal reclam.

El reeiximent cultural

La Gralla Manufactures Teatral, com s'anomenava l'entitat, va establir el local d'assaig i les oficines a la seu de la cooperativa. Formada per un grup de jovent amb empena i ganes d'impulsar projectes ambiciosos, entre els anys 1991 i 1992 van iniciar obres per rehabilitar l'immoble. «No ho vam tenir fàcil», explica el president d'Unicoop Cultural, Lluís Segura. D'entrada, «pensàvem que amb poques obres seria fàcil, però els bombers i el departament d'enginyeria de l'Ajuntament ens van indicar totes les coses que calia arranjar, i eren moltes». Amb tot, afegeix que les obres es van allargar fins el 1997 quan, després de problemes financers - solucionats amb la implicació de l'Ajuntament, la Diputació de Barcelona aleshores presidida per Antoni Dalmau i la implicació de la ciutadania - acabarien inaugurant el nou teatre de l'Aurora. La festa va incloure un espectacle amb Gralla i Comediants i un reconeixement a la figura de Salvador Riba i Gumà.

*Representació de 'Romeo y Julieta' per l'entitat Escuela Teatro de la Cooperativa La Victoria, el juny de 1970
Foto: Arxiu Comarcal de l'Anoia. ACAN. Fons Cooperatives d'Igualada*

Avui el Teatre de l'Aurora, gestionat per la cooperativa Unicoop Cultural és un projecte col·lectiu i participatiu que ofereix una programació estable d'arts escèniques «amb la voluntat que el teatre, i la cultura en general, siguin accessibles per a tothom a través d'una oferta de qualitat». Un

espai obert «a totes aquelles persones que tinguin necessitat d'art, ja en siguin creadors com consumidors». Més enllà de l'exhibició d'arts escèniques, es dedica també a la producció d'espectacles (des del 1999 ha participat en 20 produccions amb companyies teatrals catalanes i l'any 2015 crea la companyia de Teatre l'Aurora, amb el qual realitza les seves pròpies produccions per a tots els públics. Tot plegat, una frenètica activitat cultural que manté ben viva la flama d'una cooperativa més que centenària.

Aquest reportatge ha estat possible gràcies a la col·laboració de l'Arxiu Comarcal de l'Anoia.